

Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο – Σήμερα και Αύριο

Κουμπιάς Σταύρος

Καθηγητής

τ. Πρύτανης Πανεπιστήμιο Πατρών

Περίληψη

Το κείμενο αυτό που είναι μεταφορά εισήγησης του ερευνητή σε ημερίδα του Δικτύου εστιάζει στην ύπαρξη του ελληνικού δημόσιου πανεπιστημίου. Τίθενται μια σειρά ερωτημάτων που αφορούν το ελληνικό δημόσιο πανεπιστήμιο τόσο στη σημερινή πραγματικότητα όσο και στη μελλοντική του πορεία σε ένα διττό πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας και της Ευρώπης. Ο εισηγητής φαίνεται να είναι αισιόδοξος για της προοπτικές του ελληνικού δημόσιου πανεπιστημίου πιστεύοντας ακράδαντα στις υγιείς δυνάμεις, οι οποίες υπάρχουν και δρουν στο πλαίσιο του.

Λέξεις κλειδιά

Ανώτατη Εκπαίδευση, Ελληνικό Πανεπιστήμιο, Κοινωνική Πραγματικότητα, Δημόσιο Πανεπιστήμιο

Θα ήθελα πρώτα να καλωσορίσω τους εκλεκτούς πανεπιστημιακούς Αλιβιζάτο και Μουζέλη που μας κάνουν την τιμή να είναι εδώ, και οι οποίοι με το επιστημονικό τους έργο έχουν σημαδέψει την εξέλιξη των επιστημονικών πεδίων που θεραπεύουν.

Επίσης θέλω να συγχαρώ τους συναδέλφους για την οργάνωση αυτής της εκδήλωσης, η οποία ήδη φάνηκε πόσο ενδιαφέρουσα είναι.

Είχαμε την τύχη να ακούσουμε την ομιλία του καθηγητή Αλιβιζάτου. Θα συνεχίσω - τυχαία γίνεται αυτό- από αυτά που είπε.

Είπε και μας έδωσε, στην ουσία, με μεγάλη επιτυχία την ακτινογραφία της ελληνικής κοινωνικής πραγματικότητας των τελευταίων χρόνων. Εγώ μιλώ σαν ένα μέλος του Πανεπιστημίου αλλά και σαν ένας άνθρωπος που είχε θέση ευθύνης για τέσσερα χρόνια κι, επομένως, πρέπει να μου συγχωρήσετε τα όποια λάθη ή τις στρογγυλοποιήσεις που θα κάνω.

Μετά από τριάντα έξι χρόνια μεταπολίτευσης, ήρθε η ώρα η ελληνική πολιτεία και κοινωνία να κοιταχθεί στον καθρέφτη και να κάνει τον απολογισμό της, τη στιγμή που φαίνεται ότι το τέλος αυτής της εποχής, της μεταπολίτευσης, ήρθε -συμφωνώ με τον κ. Αλιβιζάτο- και μάλιστα με πολύ επώδυνο τρόπο. Πρέπει να αναρωτηθούμε με ειλικρίνεια για το πώς φθάσαμε στην απαξίωση του πολιτικού συστήματος και των φορέων του, στο χείλος της χρεωκοπίας, την προδοσία των ονείρων της νέας γενιάς και ταυτόχρονα να αναρωτηθούμε: Υπάρχει ελπίδα για μια νέα κοινωνική πραγματικότητα με αλληλεγγύη και συνοχή;

Ανθρώπινη κοινωνία αλληλεγγύης, δικαιοσύνης και ευημερίας δεν μπορεί να υπάρξει κατ' αρχήν χωρίς παιδεία, χωρίς ποιοτική εκπαίδευση. Είναι κάτι αυτονόητο; Προφανώς, αλλά σήμερα το ζητούμενο είναι η "ανακάλυψη" των αυτονόητων, χωρίς κλισέ. Σε ποιο εκπαιδευτικό σύστημα θα στηριχθεί η κοινωνία σήμερα, αμέσως, για να ανασυνταχθεί; Πόσα χρόνια και πόσο μελάνι πρέπει να χυθεί ακόμα για τα αυτονόητα; Πότε θα αποφασίσουμε τελικά για τον "τύπο" του ανθρώπου που πρέπει να δημιουργεί αυτό το εκπαιδευτικό σύστημα;

Θυμίζω ότι το αντικείμενο αυτής της εκδήλωσης αφορά τη δημοκρατία. Πιστεύω βαθιά ότι το Πανεπιστήμιο είναι ένας χώρος, στον οποίο θα έπρεπε να διαμορφώνονται δημοκρατικές συνειδήσεις.

Πόσο ακόμα ο δείκτης της “επιτυχίας” θα είναι αποκλειστικά το “πόσα βγάζεις” και αυτό θα καθοδηγεί τις επιλογές των νέων ανθρώπων (και των οικογενειών τους) από το νηπιαγωγείο ακόμα; Πότε η εκπαίδευση θα ανασάνει και θα απελευθερωθεί από τα ασφυκτικά κρατικά δεσμά και τον έλεγχο; Πότε η Πολιτεία θα εκπληρώσει το συνταγματικό της καθήκον και θα εξασφαλίσει συνθήκες καλής δημόσιας εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα κατά τα διεθνή πρότυπα; Πότε η αξιολόγηση, με όρους αποκλειστικά ακαδημαϊκούς, θα γίνει πλήρως αποδεκτή, ώστε αφ’ ενός να προβάλλονται συστηματικά τα θετικά επιτεύγματα των Πανεπιστημίων και αφ’ ετέρου να τεκμηριώνεται ο διεκδικητικός τους λόγος; Πότε θα γίνει αξιολόγηση και των κεντρικών δομών, των υπευθύνων για την εκπαιδευτική πολιτική; Πότε η αριστεία θα είναι κεντρικό ζήτημα του εκπαιδευτικού μας συστήματος; Πότε θα έρθει η στιγμή που ο μαθητής/φοιτητής που είναι ο αποδέκτης της εκπαίδευσης, ο διδάσκων που είναι ο παροχέας της εκπαίδευσης και ο γονιός να είναι ταυτόχρονα ευχαριστημένοι;

Υπάρχει πάντα το αίτημα το σχολείο, το πανεπιστήμιο να είναι μπροστά από την κοινωνία και να την καθοδηγεί. Μπορεί (και πώς;) σήμερα να γίνει αυτό;

Ο Μουζέλης γι' αυτό θεωρεί ότι υπάρχει αδυναμία μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού, εξαιτίας του δεδομένου της κομματοκρατίας.

Είμαι βέβαιος ότι κάποιοι θα σκεφτούν: ουτοπία, μαξιμαλισμός, άγνοια των κοινωνικών συνθηκών και διεργασιών, λόγια παχιά... Όμως ήρθε η ώρα να μιλήσουμε απλά, ειλικρινά χωρίς συνθήματα αλλά με επιχειρήματα, να κάνουμε αυτοκριτική, αλλά και κριτική, χωρίς δεσμεύσεις, με τόλμη.

Πολλοί μιλούν για ευθύνες, ανάληψη ευθυνών, για τα κακώς κείμενα... Κατά καιρούς υπάρχουν σηκωμένα δάχτυλα, δάχτυλα που δείχνουν ανθρώπους και συμπεριφορές σχεδόν με εκδικητικό τρόπο και προς μια κατεύθυνση μόνο, σπανίως όμως αναφέρονται στις βαθιές αιτίες των προβλημάτων που επηρεάζουν την εκπαίδευση (και φυσικά τις κοινωνικές συμπεριφορές) και όποιοι επιχειρούν να το κάνουν πολλές φορές χαρακτηρίζονται οπισθοδρομικοί, λαϊκιστές και εχθροί της προόδου.

Οι ενδο-πανεπιστημιακές δυσλειτουργίες και αγκυλώσεις θα πρέπει να αναδειχθούν, τόσο σε προσωπικό, όσο και σε θεσμικό και συνδικαλιστικό επίπεδο. Όμως, για την γενικότερη κρίση στα Ελληνικά Πανεπιστήμια η Πολιτεία έχει πρωτεύουσες και τεράστιες ευθύνες. Τα τελευταία χρόνια η εγκατάλειψη και η απαξίωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την ταυτόχρονη απουσία συνολικής Εθνικής Στρατηγικής για την Παιδεία, κατόπιν διαλόγου με όλους τους αρμόδιους φορείς και συναίνεσης, με την υποχρηματοδότηση, με τη χειραγώγησή της μέσω άστοχων και βλαπτικών θεσμικών παρεμβάσεων, με την ουσιαστική έλλειψη κάθε είδους αυτοτέλειας, με την απειλή τιμωρίας ακόμα και σε περιπτώσεις αδυναμίας υλοποίησης ανεφάρμοστων γραφειοκρατικών διατάξεων, με τη σκόπιμη δημιουργία εντάσεων κατασκευάστηκε ένα ολισθηρό έδαφος και ένα συγκρουσιακό κλίμα. Το ερώτημα είναι σαφές και αμείλικτο ίσως: Αν έπαυαν δια μιας τα υπαρκτά φαινόμενα δυσλειτουργιών στο πανεπιστημιακό περιβάλλον, θα έπαυαν και να υπάρχουν τα σοβαρά προβλήματα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση;

Άρα μιλούμε για το Πανεπιστήμιο μέσα στην τρέχουσα ευρύτερη εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα.

Ποια είναι, λοιπόν, σήμερα η κοινωνική πραγματικότητα στην Ελλάδα; Θα πω δύο-τρία πράγματα, αν και τα είπε ήδη ο κ. Αλιβιζάτος. Η σημερινή εικόνα είναι μια γενικευμένη εικόνα παρακμής, περιθωριοποίησης κοινωνικών ομάδων, έντονης αμφισβήτησης

αξιών και θεσμών, ζοφερού μέλλοντος για τις νέες και τους νέους που συνειδητοποιούν πια αυτό το μέλλον που τους έχουμε ετοιμάσει και αρχίζουν ήδη, εκτός των άλλων, να μεταναστεύουν μαζικά. Είναι γενικά αποδεκτό και αυτονόητο το ότι δεν μπορεί η κοινωνική πραγματικότητα (σήμερα βαθιά παρακμιακή) να αφήνει ανεπηρέαστη την εκπαίδευση και τους φορείς της. Αυτή η κοινωνική πραγματικότητα διαμορφώνεται από τις ιδεολογικές αναφορές των συντεταγμένων και μη πολιτικών, κομματικών, συνδικαλιστικών κ.λπ. μορφωμάτων, την οικονομική κατάσταση, τα εκπαιδευτικά, πολιτιστικά και αισθητικά ρεύματα και την επιρροή τους, τα ΜΜΕ.

Αυτή η κοινωνική πραγματικότητα έχει την έντονη αντανάκλασή της στο εσωτερικό του εκπαιδευτικού συστήματος και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ποιότητα ή την απαξία του. Πιστεύουμε βαθιά ότι η κρίση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι αντανάκλαση αυτής της ζοφερής πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας που βιώνουμε καθημερινά. Οι σπουδές χωρίς αντίκρισμα, η ανασφάλεια της ανεργίας - ιδιαίτερα των νέων- η οικονομική ανέχεια, ο τραυματισμός της αξιοπιστίας των θεσμών, η πολιτιστική υποβάθμιση, οι στείρες και άγονες κομματικές αντιπαραθέσεις, δημιουργούν ένα εκρηκτικό κοινωνικό περιβάλλον και σε πολλές περιπτώσεις παράγουν εν δυνάμει βία, η οποία εκδηλώνεται με πολλές μορφές. Φυσικά είναι περιττό να αναφερθεί ότι τα φαινόμενα άσκησης βίας ιδιαίτερα σε πανεπιστημιακούς χώρους πρέπει απερίφραστα να καταδικάζονται όχι μόνο γιατί είναι απαράδεκτα από ηθική, ακαδημαϊκή και πολιτική άποψη και δεν μπορούν να δικαιολογηθούν με κανένα τρόπο, αλλά κυρίως γιατί δημιουργούν εικόνα πλήρους απαξίωσης των Πανεπιστημίων και επιταχύνουν την επίτευξη των στόχων όσων απεργάζονται την υποβάθμιση των Δημόσιων Πανεπιστημίων, ιδιαίτερα προς όφελος της επιδιωκόμενης, αδρά πληρωμένης ρηχής τριτοβάθμιας κατάρτισης.

Ευθύνες, ναι, έχουμε, όμως όχι όλοι και όχι στον ίδιο βαθμό. Η απόδοση ευθυνών γενικά έχει σκοπό τελικά την συγκάλυψή τους. Πολλοί λένε ότι έχουμε τις ηγεσίες που μας αξίζουν, μιλώντας πολλές φορές για τους άλλους που επιλέγουν τις ηγεσίες (σε όλα τα επίπεδα) που δεν είναι αρεστές σ' αυτούς. Το παιχνίδι του δημοκρατικού συστήματος είναι δεδομένο και άρα μ' αυτές τις λογικές οι ευθύνες αποδίδονται όχι στις ηγεσίες, αλλά σ' αυτούς που τις επέλεξαν και ήλπισαν για κάτι καλύτερο. Επομένως, το ερώτημα για "την κότα ή το αυγό" διαμορφώνεται ως εξής: "Φταίνει οι ηγεσίες ή αυτοί που τις επέλεξαν;"

Θεωρώ ότι τα πράγματα μπορούν να απλοποιηθούν, αν δεχθούμε ότι σε οποιοδήποτε επίπεδο ηγεσίας (π.χ. κυβερνητική, κομματική, συνδικαλιστική, εκπαιδευτική) υπάρχουν κανόνες με βάση τους οποίους οι ηγεσίες πρέπει να κινηθούν. Αυτό δεν σημαίνει ότι η κοινωνική πραγματικότητα παραμένει στάσιμη με μόνιμους και σταθερούς κανόνες και ότι δεν υπάρχει δυνατότητα (αλλά και υποχρέωση πολλές φορές) αυτοί οι κανόνες να αλλάξουν, αλλάζοντας και την κοινωνία. Βεβαίως, υπάρχει πια σήμερα, στο σημείο που έχουμε φτάσει, έντονο και το ζήτημα της ατομικής ευθύνης, στο βαθμό που αυτή διαμορφώνει γενικότερες συμπεριφορές και συνειδήσεις. Όμως κάθε φορά, υπάρχει η πρωτεύουσα ευθύνη για την εξασφάλιση προϋποθέσεων ομαλής και καλής λειτουργίας θεσμών, ιδιαίτερα μάλιστα, όταν πρόκειται για κρίσιμους και ευαίσθητους θεσμούς. Αυτή η πρωτεύουσα ευθύνη δεν μπορεί παρά να αποδίδεται κατά προτεραιότητα στα "πάνω" και να διαχέεται στα "κάτω". Και γι' αυτό όλοι όσοι έχουμε ή είχαμε βρεθεί σε θέσεις ευθύνης, πρέπει να κάνουμε και την αυτοκριτική μας.

Ας μιλήσουμε για το Δημόσιο Ελληνικό Πανεπιστήμιο σήμερα, μέσα στη δεδομένη κοινωνική πραγματικότητα. Αυτό το Πανεπιστήμιο τα τελευταία χρόνια δέχθηκε από πολλές πλευρές οξείες επιθέσεις και κριτική που έχει επηρεάσει αρνητικά την κοινωνία, η οποία, παρ' όλα, αυτά συνεχίζει να θεωρεί ότι η φοίτηση στο Πανεπιστήμιο είναι ένα

κύριο ζητούμενο για τους νέους. Όμως, για να “μάθουν γράμματα” ή για να βρουν μια οποιαδήποτε ή μια καλή δουλειά;

Είναι γεγονός ότι δόθηκαν σημαντικές αφορμές τόσο από πρόσωπα όσο και από συμπεριφορές μέσα στο Πανεπιστήμιο (φαινόμενα νεποτισμού, κακής οικονομικής διαχείρισης, συναλλαγών, εξαρτήσεων) για να ασκηθεί αυτή η κριτική. Όμως θεωρώ ότι αυτή η, σε ορισμένες φορές, κακοπροαίρετη, άδικη και ισοπεδωτική κριτική εξυπηρετούσε σκοπιμότητες πολιτικές, κομματικές, οικονομικές κ.ά. και έφερε το Δημόσιο Πανεπιστήμιο σε αμυντική και απολογητική στάση και αποδιοργάνωσε ακόμα περισσότερο την λειτουργία του, ιδιαίτερα μετά από πρόσφατες βλαπτικές, άκαμπτες, χωρίς όραμα και ουσία, γραφειοκρατικές παρεμβάσεις. Σημειώνω, ως ελπίδα, ότι υπάρχουν χαρακτηριστικές περιπτώσεις όπου το Πανεπιστήμιο προχώρησε σε ουσιαστικές ενέργειες αυτοκάθαρσης για μεγάλες υποθέσεις (υπόθεση Τζιγγούνη στο Πανεπιστήμιο Πατρών, υπόθεση Μεταξόπουλου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, μια πρόσφατη υπόθεση λαθρεμπορίας πετρελαίου στο ΑΠΘ), αποδεικνύοντας ότι υπάρχει βούληση για απομόνωση και καταδίκη των αρνητικών φαινομένων που προσβάλλουν το Δημόσιο Πανεπιστήμιο.

Η Ελλάδα σήμερα είναι μια ευρωπαϊκή χώρα, με μια ευρωπαϊκή διαδρομή πολλών χρόνων και άρα θα πρέπει να συγκριθεί με το ευρωπαϊκό πρότυπο. Η σύγκριση αυτή στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μόνο θλίψη μπορεί να προκαλέσει. Ανέφερε ο κ. Αλιβιζάτος και τη γνώμη του Προέδρου της Δημοκρατίας επ' αυτού. Τι φταίει (σήμερα) και τι μπορεί να γίνει (αύριο); Αντί απαντήσεων ας θέσουμε μερικά ερωτήματα (εν πολλοίς ρητορικά), όπως έκανε και στην εισαγωγή του ο κ. Μπάλιας:

- Ο χάρτης των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων, Σχολών, Τμημάτων δημιουργήθηκε ορθολογικά, με ακαδημαϊκά και αναπτυξιακά κριτήρια ή για να ικανοποιήσει αιτήματα απλής οικονομικής στήριξης τοπικών κοινωνιών (και όχι

βιώσιμης πολύπλευρης ανάπτυξης) από την κάθε είδους κατανάλωση του φοιτητικού πληθυσμού;

- Τα γνωστικά αντικείμενα των Τμημάτων έχουν επιλεγεί με αυστηρά επιστημονικά, ακαδημαϊκά ή ευρύτερα αναπτυξιακά κριτήρια;
- Εξασφαλίσθηκαν εκ των προτέρων οι υποδομές και οι έμψυχοι και άψυχοι πόροι για την καλή τους λειτουργία;
- Ο αριθμός των προς εισαγωγή φοιτητών επιλέχθηκε ορθολογικά και με βάση τις δυνατότητες επαρκούς εκπαίδευσής τους;
- Ποιες ευθύνες έχει γι' αυτό η κεντρική εξουσία και ποιες οι πανεπιστημιακοί;
- Η χρηματοδότηση των Δημόσιων Πανεπιστημίων, ιδιαίτερα αυτή της έρευνας (ποσοστό 0,5% του ΑΕΠ από το οποίο δε λέμε να ξεκολλήσουμε), διαχρονικά τι σχέση έχει με την ευρωπαϊκή πραγματικότητα;
- Υπήρξε η χρηματοδότηση αυτή ποτέ επαρκής, ακόμα και όταν υπήρχαν καλύτερες συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης της χώρας;
- Αξιολογήθηκαν στην Ελλάδα ή/και διεθνώς τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης και της έρευνας;
- Διεξάγεται ποιοτική έρευνα στην Ελλάδα;
- Χρειάζεται η αξιολόγηση, γιατί και με ποιους όρους;
- Υπάρχουν θεσμικοί παράγοντες που αρνούνται να δουν τα θετικά ερευνητικά επιτεύγματα και προβάλλουν μονότονα την ισοπεδωτική και απαξιωτική άποψη ότι “στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο δεν γίνεται τίποτα, όλα είναι για πέταμα”;

- Τι σημαίνουν τα, πολύ θετικά μερικές φορές, αποτελέσματα των ελληνικών ερευνητικών ομάδων κατά την διεκδίκηση ανταγωνιστικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων;
- Γίνονται δεκτοί απόφοιτοι Ελληνικών Πανεπιστημίων από ξένα ακαδημαϊκά ιδρύματα κύρους;
- Έχουν δίκιο αυτοί που υποστηρίζουν ότι το πολύ μεγάλο ποσοστό του ακαδημαϊκού/ερευνητικού προσωπικού των Πανεπιστημίων είναι “μη επαρκές” (κατά μία κομψή διατύπωση); Αν ναι, πού θα στηριχθεί η οποιαδήποτε μελλοντική μεταρρύθμιση; Μέχρι τώρα πού στηρίχθηκε η οποιαδήποτε ανάπτυξη της χώρας;
- Το θεσμικό πλαίσιο της ακαδημαϊκής και διοικητικής λειτουργίας των Ιδρυμάτων πόσο μακριά είναι από αυτό που σε όλες τις ανεπτυγμένες εκπαιδευτικά χώρες, το πρώτο πράγμα που εξασφαλίζει είναι η αυτοδιοίκηση των Ιδρυμάτων (δίνοντας τη δυνατότητα να αναπτύξουν και να προβάλλουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους) μακριά από τον ασφυκτικό κρατικό εναγκαλισμό και φυσικά με ταυτόχρονη υποχρέωση πλήρους κοινωνικής λογοδοσίας και άρα ακαδημαϊκής αποτίμησης του έργου τους;
- Είναι εύκολα διαχειρίσιμη η αυτοδιοίκηση (θεσμική, οικονομική) από τα Πανεπιστήμια, με τη σημερινή δομή και οργάνωσή τους;
- Το σημερινό μοντέλο διοίκησης των Πανεπιστημίων είναι επαρκές;
- Είναι λογικό το βάρος της ψήφου κάθε κατηγορίας εκλεκτόρων στις εκλογές θεσμικών οργάνων, να παραμένει το ίδιο, ανεξαρτήτως αριθμού ψηφισάντων για την κατηγορία αυτή;

- Υπάρχει άλλη εναλλακτική βελτιωτική πρόταση, μέσα στο πλαίσιο του Συντάγματος;
- Γιατί οι κομματικές ηγεσίες ενδιαφέρονται και παρεμβαίνουν (άμεσα ή κεκαλυμμένα) σε εκλογές θεσμικών και συνδικαλιστικών πανεπιστημιακών οργάνων, ενίοτε πανηγυρίζουν για τα αποτελέσματα των εκλογών αυτών και στη συνέχεια κατηγορούν το πανεπιστήμιο για κομματισμό;
- Πόσο καλά λειτουργεί η εσωτερική δημοκρατία στο Πανεπιστήμιο;
- Τι σχέση έχει το άσυλο με την παραβατικότητα; Αρκεί η εφαρμογή των υπαρχόντων νομικών διατάξεων περί ασύλου ή απαιτείται κάτι άλλο; Μπορεί η πανεπιστημιακή κοινότητα να προφυλάξει το περιβάλλον της;
- Ποιες είναι οι ευθύνες των συντεταγμένων φορέων της πολιτείας, των κομμάτων συμπεριλαμβανομένων και ποιες των οργάνων διοίκησης;
- Μπορεί ένα Πανεπιστήμιο να λειτουργεί με αστυνομική προστασία;
- Ο μόνος δείκτης που θα καθορίζει τις επιλογές και τις πολιτικές για την τριτοβάθμια εκπαίδευση θα είναι πάντα αυτός της στενής, βραχυπρόθεσμης και κοντόφθαλμης οικονομικής αποτίμησης των όποιων επιλογών;
- Έχουν δίκιο αυτοί που υποστηρίζουν ότι το Πανεπιστήμιο δεν είναι “γραφείο ευρέσεως εργασίας” και άρα δεν (πρέπει να) ενδιαφέρεται για την επαγγελματική προοπτική των αποφοίτων του;
- Τι σημαίνει “σύνδεση των σπουδών –γνωστικών αντικειμένων, προγραμμάτων σπουδών- με τις ανάγκες της αγοράς”;
- Σημαίνει το ίδιο η “αγορά” για έναν μηχανικό, γιατρό, νομικό, εκπαιδευτικό, θεολόγο κ.λπ.;

- Η τεχνολογία μπορεί να επηρεάσει την ποιότητα της εκπαιδευτικής, ερευνητικής και διοικητικής λειτουργίας των Πανεπιστημίων και να ενισχύσει τη διαφάνεια και την εξωστρέφεια στο ερευνητικό και εκπαιδευτικό έργο;
- Επηρεάζει το Πανεπιστήμιο η κατάσταση στις προηγούμενες βαθμίδες του εκπαιδευτικού μας συστήματος;
- Σύστημα εισαγωγής στα ΑΕΙ, γνώση ή απόγνωση;
- Η έλλειψη ιδιωτικών πανεπιστημίων (στο περιβάλλον της γνωστής ελληνικής πραγματικότητας) επηρεάζει αρνητικά την ποιότητα του έργου του Δημόσιου Πανεπιστημίου;

Οι απαντήσεις (προφανείς ή όχι) σ' αυτά τα ερωτήματα καθορίζουν κατά βάση και την αποτύπωση της σημερινής κατάστασης στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο και τη δυσκολία ή την πρόκληση της μετάβασής του στο αύριο.

Όμως, το τελικό και καίριο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι:

- Κάτω από τις σημερινές (προβληματικές και κρίσιμες) συνθήκες, παράγονται τελικά θετικά αποτελέσματα (εκπαιδευτικά, ερευνητικά, αναπτυξιακά) από το Ελληνικό Πανεπιστήμιο;
- Μπορεί η ελληνική κοινωνία να ελπίζει στο Ελληνικό Δημόσιο Πανεπιστήμιο για την καλή εκπαίδευση των νέων;
- Χρειάζονται αλλαγές και ποιές;
- Πώς προδιαγράφεται το μέλλον της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης;

Κατά κοινή ομολογία, ένα αξιοσημείωτο ποσοστό τμημάτων κυρίως σε μεγάλα και ανεπτυγμένα ιδρύματα έχει να επιδείξει σημαντικό έργο που αναγνωρίζεται θετικά διεθνώς, με αντικειμενικούς δείκτες αξιολογικής ακαδημαϊκής κατάταξης ή ακόμα και

με την αποδοχή Ελλήνων αποφοίτων από πολύ καλά πανεπιστήμια διεθνώς. Αναφέρω ενδεικτικά τις διεθνείς κατατάξεις ορισμένων Ελληνικών Πανεπιστημίων (π.χ. ΕΚΠΑ, ΕΜΠ, ΑΠΘ, Πανεπιστήμια Κρήτης και Πατρών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο) καθώς και Τμημάτων (ενδεικτικά αναφέρω τα Τμήματα Χημείας και Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών) τα οποία έχουν αξιολογηθεί θετικά.

Εδώ θα ήθελα να κάνω μια παρένθεση. Κάποιοι δείκτες κατάταξης αναφέρουν ότι το ένα τρίτο των ελληνικών πανεπιστημίων συμπεριλαμβάνεται στα 500 καλύτερα Πανεπιστήμια του κόσμου και λέμε “γιατί δεν είμαστε στα 200”. Καλώς το λέμε. Θα μπορούσαμε να είμαστε στα 200. Πρέπει όμως πάντα να θυμόμαστε ότι ο χάρτης διεθνώς των πανεπιστημίων αναφέρεται σε ένα σύνολο πάνω από 10.000 πανεπιστημίων.

Βεβαίως, θα μπορούσε η κατάταξη αυτή να είναι σε υψηλότερες θέσεις, όμως, θεωρώ ότι με τις δεδομένες συνθήκες της διαχρονικής υποχρηματοδότησης, έλλειψης αυτοτέλειας κ.λπ. οι επιδόσεις αυτών των μονάδων αγγίζουν τα όρια του άθλου μερικές φορές. Είναι, επίσης, γεγονός ότι υπάρχει αξιοσημείωτη διασπορά όσον αφορά στην ποιότητα μεταξύ Τμημάτων και Ιδρυμάτων. Επομένως, η απάντηση στο ερώτημα για την ποιότητα των ελληνικών ακαδημαϊκών ιδρυμάτων δεν μπορεί να είναι μονοσήμαντη.

Τα περιθώρια βελτίωσης είναι μεγάλα, αλλά και ο κίνδυνος αύξησης της απόστασης από τα καλά ιδρύματα διεθνώς είναι επίσης μεγάλος, αν συνεχίσει η κάθε είδους αδράνεια για τις απαραίτητες, άμεσες βελτιωτικές παρεμβάσεις. Οι παρεμβάσεις αυτές πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα νέο λιτό θεσμικό πλαίσιο για τα Πανεπιστήμια χωρίς ακρότητες, με σεβασμό των θετικών επιτευγμάτων μέχρι τώρα και των παραδόσεων και ιδιαιτεροτήτων της χώρας (ώστε αυτό το θεσμικό πλαίσιο να είναι βιώσιμο και να μην είναι ένα ακόμα πείραμα).

Οι αλλαγές που πρέπει να γίνουν είναι προφανώς απαραίτητες προς κατευθύνσεις που αποδείχθηκε ήδη ότι είναι αποδοτικές και παραγωγικές (ως προς την ποιότητα σπουδών και έρευνας) σε άλλα συγκρίσιμα, ίσως, εκπαιδευτικά και ερευνητικά περιβάλλοντα στην Ευρώπη και διεθνώς. Οι καλές πρακτικές υπάρχουν και μπορούν να ληφθούν σοβαρότατα υπόψη, πάντα βεβαίως σε σχέση και με τις εθνικές μας ιδιαιτερότητες.

Αυτή τη στιγμή που η χώρα δοκιμάζεται σκληρά, οι αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης επηρεάζουν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, ιδιαίτερα όμως τους νέους. Πιστεύω βαθιά, χωρίς να αγνοώ τις άλλες κοινωνικές διεργασίες, ότι η ελπίδα θα έρθει πρώτα και κυρίως από το Σχολείο και το Πανεπιστήμιο, το οποίο θα πρέπει να αποτελεί την τελευταία βαθμίδα ενός εκπαιδευτικού συστήματος που θα λειτουργεί περιβαλλόμενο με εμπιστοσύνη από την κοινωνία (η οποία εμπιστοσύνη πρέπει καθημερινά να κερδίζεται), με επάρκεια πόρων και υποδομών και αξιόπιστους εκπαιδευτικούς κανόνες, οι οποίοι θα στοχεύουν στη δημιουργία καλά εκπαιδευμένων και κοινωνικά ευαίσθητων δημοκρατικών νέων ανθρώπων.

Πιστεύω βαθιά πως το ανοιχτό (τυπικά και ουσιαστικά) Ελληνικό Δημόσιο Πανεπιστήμιο, στο οποίο θα λειτουργεί καλά η εσωτερική του δημοκρατία με ουσιαστικό τρόπο, μπορεί να βρει λύσεις, να πρωτοπορήσει και να ικανοποιήσει αφ' ενός την κοινωνική απαίτηση για συμβολή στην πρόοδο και την ανάπτυξη της χώρας και αφ' ετέρου να προσφέρει στις νέες και τους νέους περιβάλλον ουσιαστικής και στέρεης γνώσης που θα τους επιτρέψει να διεκδικήσουν με ισχυρά εφόδια το δικαίωμά τους για καλύτερη ζωή. Οι νέες και νέοι που δεν θα έχουν πάρει ποιοτική εκπαίδευση για πολλούς λόγους -από ανεπάρκεια υποδομών, από ανεπάρκεια προσωπικού, από απώλειες στα μαθήματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, π.χ. καταλήψεις- θα είναι πάντα ευάλωτοι και στο έλεος των κοινωνικών και οικονομικών ανέμων.

Η εμπειρία τεσσάρων χρόνων στη διοίκηση ενός μεγάλου Ελληνικού Δημόσιου Πανεπιστημίου (εκτός Αθηνών και Θεσσαλονίκης) και μάλιστα σε μια ταραγμένη περίοδο με οδηγεί τελικά (και αφού έχω προβληματισθεί πάνω στα ερωτήματα που έθεσα προηγουμένως) στο αισιόδοξο γενικό συμπέρασμα ότι, παρ' όλα τα προβλήματα, τις δυσλειτουργίες, τις έξωθεν παρεμβάσεις, υπάρχουν ισχυρές δυνάμεις στο εσωτερικό του Δημόσιου Πανεπιστημίου που ενδιαφέρονται ουσιαστικά για την ποιοτική έρευνα και εκπαίδευση και εργάζονται σκληρά και καθημερινά γι' αυτό μέσα σε δύσκολες συνθήκες.

Οι δυνάμεις αυτές έχουν διαφορετικές ιδεολογικές αφετηρίες, γεγονός παρήγορο και ελπιδοφόρο, γιατί ο ακαδημαϊκός χώρος πρέπει να είναι ο χώρος της ελευθερίας και της αμφισβήτησης αλλά και των συνεννοήσεων και συναινέσεων τουλάχιστον σε βασικές και αυτονόητες ακαδημαϊκές αρχές, των αμβλύνσεων των όποιων παθών και των άγονων, διχαστικών αντιπαραθέσεων οι οποίες πολλές φορές αμαυρώνουν την εικόνα του Δημόσιου Πανεπιστημίου στην κοινωνία. Ένα τέτοιο πείραμα έγινε πριν τέσσερα χρόνια και στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Όμως το ίδιο πρέπει να γίνει και στην κοινωνία για τα ζητήματα της εκπαίδευσης και γι' αυτό την πρωτεύουσα ευθύνη έχει η Πολιτεία. Συναινέσεις και συνεννοήσεις... Είναι προφανές ότι για να επιτευχθεί τελικά αυτό και με βάση τις σημερινές συνθήκες -τις οποίες ανέλυσε ξαναλέω εξαιρετικά ο κ. Αλιβιζάτος- είναι φανερό ότι θα απαιτηθεί τεράστια προσπάθεια και τόλμη.

Η ενίσχυση και ενθάρρυνση αυτών των δυνάμεων μέσα στο Πανεπιστήμιο μπορεί να φέρει πραγματικά την άνθηση του Ελληνικού Δημόσιου Πανεπιστημίου, ενός πανεπιστημίου ανοιχτού, δημοκρατικού, ιδεολογικά ζωηρού, με αυτοτέλεια και χωρίς εξαρτήσεις, επαρκή δημόσια υποστήριξη και χρηματοδότηση και με υποχρέωση απόλυτης λογοδοσίας, τόσο στο εσωτερικό του όσο και στην κοινωνία.

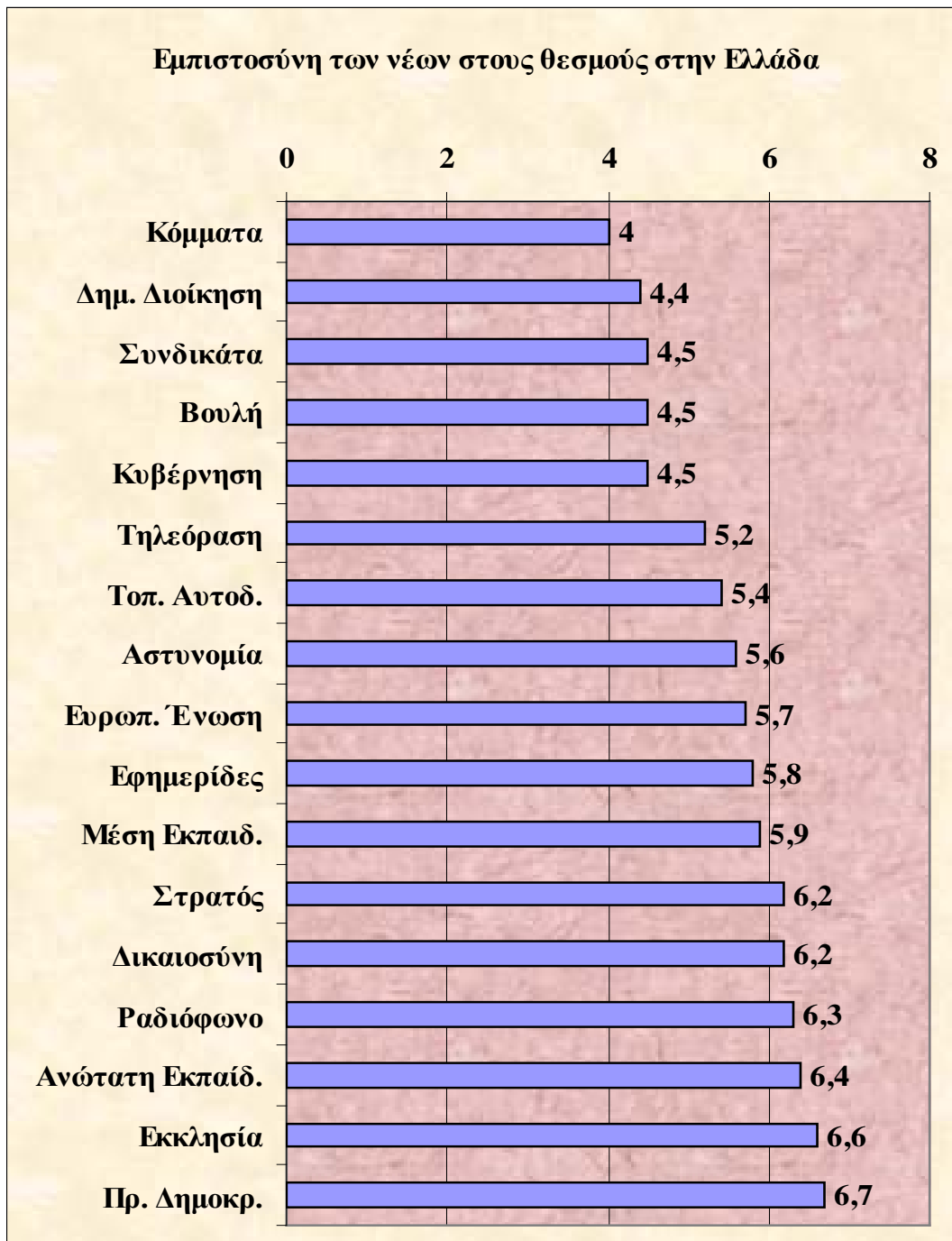
Υπάρχει, λοιπόν, ελπίδα, ελπίδα μάλιστα που αποτυπώνεται και στην εμπιστοσύνη των νέων προς το Πανεπιστήμιο. Σας παρουσιάζω ένα διάγραμμα (δες παράρτημα) στο οποίο φαίνεται ότι ακόμα είναι σε υψηλότερο επίπεδο, σε σύγκριση με άλλους θεσμούς, η εμπιστοσύνη των νέων στο Πανεπιστήμιο. Σε αυτό το διάγραμμα οι νέοι φαίνεται να περιβάλλουν με αρκετή εμπιστοσύνη κοινωνικούς θεσμούς με συνολική-ενοποιητική αναφορά, ενώ απέναντι σε πολιτικούς θεσμούς με χωριστική-επιμεριστική λειτουργία επιδεικνύουν δυσπιστία.

Αυτή η εμπιστοσύνη των νέων πρέπει να προσθέτει ακόμα περισσότερες ευθύνες στους πανεπιστημιακούς (πόσο μάλλον στην κεντρική εξουσία), έτσι ώστε να μην προδοθεί πάλι η απαίτηση των νέων για ουσιαστική τριτοβάθμια εκπαίδευση με ουσιαστικό κοινωνικό αντίκτυπο.

Θέλω να κλείσω πάλι με κοινότοπα πράγματα, που όμως πιστεύω ότι ακόμα αμφισβητούνται. Πρέπει να αποφύγουμε πάση θυσία την επερχόμενη νέα μετανάστευση των νέων μας, όπως κάποτε. Πρέπει ιδιαίτερα τώρα (έστω και τώρα!) μέσα σ' αυτές τις συνθήκες της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, η συντεταγμένη πολιτεία στο σύνολό της (κυβέρνηση, κόμματα, φορείς, ιδρύματα) να δηλώσει έμπρακτα την προτεραιότητά της στην επένδυση στην εκπαίδευση και την έρευνα που θα συνδυάζει στέρεη Γνώση και Παιδεία και θα οδηγήσει σε καλύτερο μέλλον για τη χώρα. Μπορούμε να συμφωνήσουμε για τα αυτονόητα;

Σας ευχαριστώ πολύ.

Παράρτημα

* Το διάγραμμα προέρχεται από την εργασία του 2006, του Ν. Δεμερτζή έχει δημοσιευτεί, με τίτλο “Η εμπιστοσύνη ως κοινωνικό συναίσθημα”, στο περιοδικό “Επιστήμη και Κοινωνία” (τ.16) των εκδόσεων Σάκκουλα. Στην εργασία μετριέται, σε κλίμακα από 0-8, ο βαθμός εμπιστοσύνης των νέων σε έναν κατάλογο θεσμών: δημόσια

διοίκηση, συνδικάτα, Βουλή, κυβέρνηση, τηλεόραση, τοπική αυτοδιοίκηση, αστυνομία, Ευρωπαϊκή Ένωση, εφημερίδες, μέση εκπαίδευση, στρατός, δικαιοσύνη, ραδιόφωνο, ανώτατη εκπαίδευση, Εκκλησία και Πρόεδρος Δημοκρατίας.

Η χαμηλότερη βαθμολογία (πρέπει όμως να είμαστε προσεκτικοί σε αυτό) είναι στα κόμματα με βαθμό εμπιστοσύνης με 4 και η υψηλότερη στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας με 6.7. Για την ανώτατη εκπαίδευση ο βαθμός εμπιστοσύνης είναι 6.4. Ελπίζω να είναι αξιόπιστο το διάγραμμα (είμαι εκτός αυτού του επιστημονικού πεδίου), προέρχεται όμως από έναν καλό συνάδελφο που είχε την καλοσύνη να μου το προμηθεύσει, για να έχω ένα επιπλέον επιχειρήμα, για να τελειώσω την ομιλία μου με ένα θετικό τρόπο.